

ביום השלישי שעבר חזרתי אחרי הצהריים משליחות בת יומיים בגרמניה, שבה ברקתי נושאים מסויימים, ועשיתי דבר שלא עשיתי זמן. ממלח"ה העופה מיהרתי אל בית-הפרוס, כדי לחוות ביציאת העותקים הראשונים של העולם הזה מתחת למכש הרפוס.

ידעתי שאתו גליון — מס' 2419 — ייזכר במשך שנים רבות. הוא הצטרף אל גליונות העולם הזה שעשו היסטוריה במדינת-ישראל.

עמדת ליד מכונת-הרפוס וידעתי שתוך דקות מעטות תתפוצץ ברחבי המדינה פצצה רבת-עוצמה, שתועזע את אמות-הסיפים של הממסד הפוליטי והכלכלי, ואשר הדיה יישמעו ברחבי הארץ במשך זמן רב.

הרגשתי שהעולם הזה ממלא את התפקיד שלמענו הוא קם.

איך נשבר קשר-ההשתקה

העולם הזה קם בראש וראשונה כדי להיות עיתון לוחם, כדי לחשוף את האמת. כל ישותו מתמצית בחמש המילים, המתנוססות מדי שבוע בראש הגליון: **„בלי מורא, בלי משוא-פנים“**. כאשר כחוננו כהן, לא היתה כוונתו להתקשט בסיסמה יפה, שתעשה רושם טוב. בחרנו בהן עם הקמת המערכת הנוכחית, לפני 32 שנים, מפני שהן מגדירות היטב את המשימה שקיבלנו על עצמנו. זמן קצר לאחר מכן נוסף למילים ציור האריה, מעשה-ידי שמואל בק.

בלי מורא, בלי משוא-פנים פירושו, פשוטו כמשמעו, שאי-אפשר להפחיד אותנו ואי-אפשר לשחד אותנו. השבוע היתה זאת תכונה חשובה מאוד.

כי בפתחנו בפירסום „פרשת לוינסון“, לא חשפנו רק פרשה חשובה, הנוגעת למוקד העוצמה של המשק הישראלי. שברנו גם קשר-השתקה.

את העובדות ניתן להגדיר במילים פשוטות:

- לפני ארבע שנים הוגש לשימחה ארליך, שרה-אוצר לשעבר, מיסמך בעל חשיבות עצומה לגבי המשק הישראלי.

מה היה קורה אילו...

עבודתנו היא מתמדת, רצופה ובכתיב-ניאלי. אנחנו שומרים על המתח שלנו בשנה ה-32 כמו בשנה הראשונה. אך לא בכל שבוע, ולא בכל חודש, יש פרשה גדולה, המסעירה את העולם.

ככל שבוע יש סקופים „רגילים“, כמו גבעות בנוף, שכל אחד מהם חשוב לקיום טוהר-המידות, הצדק והתיקוה במדינה הזאת. מדי פעם מתנשא מתוך הנוף הזה הר גבוה, סקופ בעל ממדים גדולים. הפרשה הנוכחית היא מעין הראורסט. כאשר חולפים כמה חודשים בלי פיסגה כזאת, מתחילים הלשונות הטובות לרנן: „העולם הזה כבר אינו מה שהיה פעם. הוא הודקן. הוא התברגן. הוא התיישב.“ וכו' וכו'.

ואז, לפתע, קורה משהו — האריה של העולם הזה קם על רגליו, ולפתע מסתבר שזו כי אין תחליף לשבועון הזה. כך זה היה לפני 31 שנים (אז אמרו: „טוב, היה להם מרץ לשנה אחת, אך עכשיו הם מתמסדים כמו כולם...“) וכך זה היה עכשיו. ממחמה ידוע לתיקשורת אמר לי לא מכבר: „אני מסכים שהעולם הזה היה נחוצ מאד בשנות ה-50 וה-60. או כאמת היו קישרי-השתקה, והיה רצוני עיתון המתקיים מחוץ למיסמך, שיהיה מסוגל לפוצץ את הפרשות, אבל בינתיים קרה משהו בארץ. כל העיתונים להטיס עכשיו לפרסם סקופים. יש התחרות. יש ים של עיתונים ושבעות חודשים וצעירים, ועוסקים באתה המלאכה כמו העולם הזה. העולם הזה כבר אינו חיוני.“

חייתי ואמרתי לו: „זה נשמע יפה. אבל אילו נעלם היום העולם הזה, כאילו בלעה אותו האדמה, היתה הארץ כולה שוקעת שוב בביצה של קישרי-השתקה, והעיתונות היתה חזרת כפי שהיתה לפני שקמנו.“

האריה של המשק ההסתדרותי. הם יהיה את העוקץ עליידי כך שהזכירו אותנו, בבחינת „אחרי שהעולם הזה כבר פירסם, אין עוד טעם להעלים...“ אולי פחדו גם מפני תביעות-דיבה. לא כולם עשו זאת בצורה יפה ביותר. בולטת, למשל, הדוגמה של עיתון הארץ. הוא פירסם את הסקופ בעמודו הראשון, כאילו היה זה גילוי פנטסטי שלו, ורק מי שקרא את הדברים עד הסוף מצא בהמשך, בעמוד השני, איזכור לעובדה שהעולם הזה מקור הדברים.

אמר לנו איש-הכחלה נכבד: „מעניין איך הארץ והעולם הזה פירסמו את הדברים באותו היום...“

אחרי היום הראשון, המשיכו כל העיתונים לפרסם את החומר שלנו, אך מבלי להזכיר אותו עוד. החומר הפך לשלהם. הם לא פירסמו חומר חדש. במשך כל השבוע לא פורסמה כמעט אף מילה אחת בעיתון כלשהו שלא הופיעה קודם לכן אצלנו. לפעמים גבל הדבר בגיוח: עיתונים מסויימים העתיקו את החומר שלנו על שגיאות-הדפוס שהתגנבו לשמות מסויימים בכתבה שלנו.

יש עיתונאים שהתהלכו השבוע בהבעה של חשיבות ואמרו לעמיתיהם: „אני ידעתי את הכל. היה לי החומר כל הזמן, ידעתי לפני העולם הזה.“

הם לא תפסו שבכך הם מרשיעים את עצמם ואת עיתוניהם. אם היה להם, מרוע לא פירסמו.

מעשה של בגידה כלכלית

יש גם תופעה אחרת, הפועלת בימים האחרונים. במשך השנים נבנתה בעיתונות רשת של כתבים, המשרתים אינטרסים מסויימים העומרים במרכז פרשה זו. אלה עברו השבוע שעות נוספות, כדי להחזיר לעיתוניהם מה שנקרא בשפת-המוריעין „ריאיאנומרציה“ („כיווב“, בלשון העולם הזה).

כמה וכמה ברווזים, גדולים וקטנים והפוחי בכלי-התיקשורת השונים. מי שמכיר את העיתונאים וקרא את הדיווחים בעין יכול היה לגלות בנקל את העיקבות. זהו נושא מרתק כשלעצמו.

די להזכיר ברווז אחד: הידיעה שפורסמה בהרחבה כאילו גילו „חוגים במפלגת-העבודה“ שהם ידעו על העברת נכסיהן של בנק הפועלים לחו"ל, והסכימו לכך כדי „להציל את הוהדעובדים מידי ממשלת-הליכוד“.

אילו זה היה נכון, היה זה מעשה הגובל בגידה כלכלית.

„בלי מורא, בלי משוא-פנים“ פירושו: אי-אפשר להפחיד ואי-אפשר לשחד אותנו, ואנחנו נשבור כל קשר-השתקה

כלומר: בירי הליכוד היה מיסמך, שהטיל צל כבר מאד על המכשיר הכלכלי-מדיני של מפלגת-העבודה וההסתדרות. אולם ארליך לא פירסם את המיסמך, הוא לא הורלף עליידי הליכוד, אף עיתון אחד בארץ לא פירסם אותו.

- לפני עשרה חודשים מינה מזכיר חברת-העובדים ועדת-חקירה, ובה שני איש-צמרת של בנק-הפועלים והמשק ההסתדרותי, כדי לבדוק את מעשיו של אחד האישים החשובים ביותר במדינת-ישראל, מי שהיה בעבר מועמד לתפקיד שרה-אוצר מטעם המערך. אולם במשך עשרה חודשים לא פורסמה על כך אף מילה אחת, ולוא גם כרמז, בעיתון כלשהו.
- חלק מן החומר היה מונח במשך חודשים בידי שלושה עיתונים, ובכולם הגיעו הדיונים לרגעים הגבוהים ביותר — ובכולם הוחלט שלא לפרסם את החומר, אף שלא היה שמץ של ספק לגבי נכונות העובדות.

הוא לא האמין. עכשיו באה לו ההוכחה. איני מתכוון להזכיר בהקשר זה קשרי-השתקה וקשרי-סילוף בשטח הפוליטי והביטחוני. די לראות מה קרה בשבוע הראשון של מלחמת-הלבנון, כדי להיווכח עד כמה יכולים להשתתק לפתע כל ידיעה בלתי-רשמית, כל השקפה נוגדת, כל דיווח אוניקסטיבי, והתיקשורת כולה עומדת רום. כמו פלוגת-חיילים. גם אז נשמע בתיקשורת רק קול שונה אחד, קול העולם הזה. אבל אין צורך לגלוש לשטחים של מדיניות וביטחון, השנויים במחלוקת. הדבר מוכח עתה בשטח הכלכלי הטהור.

פרשה זו מוכיחה שבמדינת-ישראל של 1984 ניתן לקיים קשר-השתקה, ניתן למנוע פירסום של עניינים חיוניים, ניתן להשתתק עיתונים כאמצעות לחץ פיתויים. ניתן לקיים מערכת-השתקה ששותפים לה כל-התיקשורת הממלכתיים והפרטיים, הקואליציוניים והאופוזיציוניים, הימניים והשמאליים. חוץ מאחד: השבועון המסויים שעצם קיומו מבטיח ששם קשר-השתקה, מכל סוג שהוא, לא יצלו.

מרוע? איך ניתן לקיים במדינת-ישראל קשר-השתקה כה טוטאלי, בעניין כה מרכזי וחיוני?

הסיבה נעוצה במערכת של לחצים, איזמים ושוחד, הפועלת כלפי אמצעי-התיקשורת בישראל (וגם במדינות רבות אחרות). היה ברור כי חברת-העובדים ובנק-הפועלים מתנגדים לפירסום. גם יריבו של יעקב לוינסון היו שותפים מלאים לקשר-השתקה, כי גם הם רצו להגן על המערכת, ורבים מהם היו מעורבים אישית בחלקים של הפרשה. המאבקים התנהלו בפנים, בסודיות, ואיש לא רצה בפירסומם.

כל עיתון ידע שאם יפרסם את הפרשה, הוא מסתכן בחרם טוטאלי מצד הגורם הכלכלי האדיר הזה, באובדן כמות גדולה של מודעות, ואולי בעונשים אחרים. הפחד הזה הספיק. יתכן שלצידו פעלה גם מערכת של פיתויים: „תהיו בסדר איתנו, ואנחנו נראג שלא תצטערו“.

לפרגן או לא לפרגן?

אדם תמים יכול לחשוב שפרשה זו מוכיחה שבכל זאת השתנה משהו לטובה. כל כלי-התיקשורת הזכירו וזיהו סקופ של העולם הזה. הם לא נהגו כמו פעמים רבות בעבר, כאשר עיתונים מסויימים פשוט גנבו את החומר שלנו, אחרי פירסומו אצלנו, ופירסמו אותו כאילו היה שלהם.

תרגיל כזה יכול להצלח, כי העולם הזה אמנם מופיע ביום ג' בערב, אך קוראים רבים מעדיפים בו בימים שלאחר מכן. במשך כל השבוע, ובעיקר בשבת. יכול משהו לגנוב סקופ שלנו ולפרסם אותו בעיתון אחר ביום ד', ואז לעורר אצל רבים את הרושם כאילו העולם הזה העתיק ממנו, ולא להיפך.

הפעם זה לא קרה. אבל חוששני שלא בכל העיתונים מעיד הדבר על שיפור מוסרי.

כלי-התיקשורת הממלכתיים היו הוגנים. התלוויה הכלכלית, הטלוויה הלימודית וקול ישראל דיווחו על הסקופ שלנו, ריאיינו אותנו והסבירו מה עשנו. הם הוכיחו שוב שבמציאות העכשווית רווקא הרדיי והטלוויה הם הכלים החופשיים וההוגנים ביותר בארץ.

בעיתונות הכתובה קרה משהו שונה. אמנם, למחרת הפירסום העתיקו כל העיתונים את הסקופ שלנו תוך ציון המקור. אבל היה לכך נימוק פשוט מאוד: העיתונים עמדו לפני דילמה. הם לא יכלו שלא לפרסם את הדברים, אחרי שהפצצה כבר התפוצצה. אבל הם גם לא רצו לריב עם העוצמה

כלומר, הכוח הכלכלי-פוליטי הגדול ביותר במדינה התנהג כמו אורח קטן, המבריא את הונו לחשבון אלמוני בשווייץ, כדי שהממשלה לא תוכל להטיל עליו היטל או מס.

מזר שהמערך לא התנער מסיפור זה בפה מלא ומייד. מזר עוד יותר שהליכוד לא עט על מצאיה זו כמוצא שלל רב. הדבר מוכיח עד כמה מעורבים גורמי-צמרת בשני המחנות בפרשה זו, ועל כך עוד ידובר.

אבל לגופו של עניין: הדבר הוא שטות גמורה. הנימוק הזה לא עלה מעולם בשום פורום גלוי או סמוי של בנק הפועלים, וגם מקורביו של יעקב לוינסון עצמו מכחישים אותו מכל וכל גם אופי ההעברות לא התאים לכך. פשוט ברווז שהופרח כדי להסחית את הדעת ולבלבל את המוחות. כשמי העיתונות תגה השבוע להקה שלמה של ברווזיבר כאלה.

מחוישי עד ידלן

מירשהו אמר לי השבוע: שער הגליון האחרון של העולם הזה הזכיר לי שערים קודמים, בתקופות-שיא שלכם. האם חזרתם לעבר?

לא רווקא. אלא שיש באמת צורה מסויימת, שאנחנו שומרים עליה, והמיועדת רק לגילויים גדולים.

קודם כל רק לעיתים רחוקות אנחנו נוטים להעניק למיקרה כלשהו את התואר „פרשה“. קוראים ותיקים של העולם הזה יודעים שכאשר מדברים על „פרשת פלוני“, זהו עניין שהוא חשוב, בהיקפו ובחשיבותו, יותר ממיקרה רגיל.

כזאת היתה בעבר, למשל, „פרשת חושיטאנא“, כאשר גילה העולם הזה ב-1955 שבחיפה קיים מיסטר של פחד ופרוטקציה, שבראשו עמד אבא חושי. (כיום היינו קוראים לראש מיסטר כה „מנר“) כזאת היתה „פרשת לבון“, שחוללה את העניק לה רק את שמה, אלא גם פירסם אותה לראשונה, על כל פרטיה, בצורה סיפור בדיוני על רשת-דיגול יונית שפעלה בתורכיה. כאלה היו הפרשות של טיבור רונבאום, מיכאל צור ואשר דילן, שכולן פורסמו על-ידינו.

יש עוד תואר שאנחנו מעניקים אותו לגילויים שלנו בהירות ובקמצנות, ולעיתים נדירות מאוד: „סקופ“. כאשר העולם הזה שם בשערו את הכוכב השחור, הנושא את ארבע האותיות האלה, יודעים הקוראים המנוסים שזוהי אכן פצצה גדולה. כי אין אנו רוצים לשחוק תוארים אלה.